

KIS-716 – Gl. *tactique*

(GE da GC – 30 03 01)

“Gwriziennet mat er yezh emañ Br. *kaderezh*, *kadoniezh*, *kadouriezh* da gendec'heriañ Gl. *tactique*”, emezout [GC – 25 03 01].

E gwir, kentañ reveziadenn Br. *kaderezh* a gaver e “Kentskrid d'ur studi frammadel eus ar brezhoneg” gant Goulven PENNAOD :

“Kefridi ar penngadour a c'hoarvez e divizout ar brezelerezh hag ar *c'haderezh* hervez ar raktresoù savelet gant e benngarter diwar an nerzhioù en deus hag ar pezh a anavezer diwar-benn an enebour” (La-01, *Preder* 79-81, 1966, p. 20).

Merkomp en arroud-se an arver gant ster Gl. *stratégie* eus Br. *brezelerezh* —na voe mui adkavet da c'houde pa lezas e lec'h gant deveradoù diwar Br. *bell-*: *bellerezh*, *belloniezh*, *bellouriezh* (sl. DGYA, Rann A-5, *Preder* 149-150, 1971, pp. 19, 26).

Emañ kentañ reveziadenn Br. *kadouriezh* e “Petra respont d'an dud ? :

“Roll an Emsav zo sevel ar Stad Vrezhon, da lavarout eo adpiaouañ ar c'hevala istorek brezhon, dont da vezañ kevredigezh ar vro, reiñ d'ar vro ar sternioù stadel he deus ezhomm. [...] Ha reizhet eo bet *kadouriezh* an F. L. B. diouzh an tres-se ? ” (*Emsav* 25, Genver 1969, p. 3).

Br. *kadoniezh* a lenner evit ar wech kentañ en displegadenn : “Brezel-diabarzh Iwerzhon” graet gant Ronan JOLAIS d'ar 5 Eost 1966 e *Kamp etrekeltiek ar Vrezhonegerion* Logivi Plougras :

“Kadoniezh ar Saozon a oa klask gwanderioù Iwerzhoniz, a-benn o disrannañ ha bezañ mistri warno” (*Preder* 88-90, 1966, p. 51).

Br. *kadoniezh* a gaver ivez en arroud eus *Emsav* meneget a-zioc'h : “N'eus ket a emsav-dieubiñ anez sammañ an tres hollek-se en e bezh. E dave dezhañ e ranker meizañ an darempredoù gant ar Stad C'hall ; dioutañ ha dioutañ hepken e rank pep *kadoniezh* bezañ renet” (*Emsav* 25, id.).

Menegiñ a raed kevatalioù gallek an deveradoù-se diwar *kad-* e *Dafar Geriadur ar Yezh arnevez* :

“tactique ag. *kadouriezhel* ; b. (pratique, une –) *kaderezh* g. ; (art) *kadouriezh* ; (science) *kadoniezh*” (DGYA, Rann A-6, *Preder* 153-154, 1972, pp. 3, 25).

Hervez ur goulun heñvel e roed kevatalioù gallek deveradoù *bell-* : “stratégie (science) *belloniezh* ; (art, pratique) *bellouriezh* ; (une –) *bellerezh* g.” (DGYA, Rann A-5, *Preder* 149-150, 1971, pp. 19, 26).

An dibab eus Br. *kad-* a-dal da Et. *takt* a zeverke ur ster milourel da gevatalioù brezhonek Gl. *tactique*. Koulskoude, an arroudoù meneget a ziskouez e heulied ar galleg en arver a ra eus *tactique* e domanioù all (Politikerezh, Yezhoniezh). Aters kentañ — ne hañval ket e voe dodet neuze : ha kantreizh eo astenn an arver eus deveradoù *kad-* er-maez eus an dachenn vilourel ? E galleg hag er yezhoù a ra gant deveradoù diwar *takt-* ne c'haller ket komz a astenn arver, rak Gr. *taktov*” a dalvez kement hag “urzhiet, savelet, diferet, kempennet, trevnet” ha *taktikov*” “o sellout ouzh ar c'hempenn, an trevnañ, ent dibarek ouzh trevnañ, darleviañ an nerzhoù lu”. Evel just, e c'haller bepred astenn steriegezh un termen hag, en degouezh-mañ, plakañ diwar ar galleg ha deverañ diwar *kad-* evit an arverioù e-maez tachenn ar brezel — pezh hon eus kendalc'het d'ober¹. Dav merkañ avat e c'houlenn an astenn-se ul lamm brasoc'h eget an hini a c'hoarvez e galleg pa na ra hemañ a-benn ar fin nemet adkemer ster orin deveradoù *takt-*. Un harz all zo gant an termen a zegouezhfe dezhañ mont a-dal da Gl. *tacticien* : Br. *kader*, nes dre e neuz da *kadour* ha diaes dezhañ sammañ ur ster ken pell diouzh hini *kadour*.

Br. *kadour* “chomet bev e brezhoneg bremañ paneve nemet evel anv-tiegezh” (ABEOZEN, *En ur lenn Barzhaz Breizh*, eil levrenn, *Preder* 17-18, 1960, p. 142) a arverer abaoe KERVARKER a amprestas Kb. *cadwr* “warrior, soldier, fighter, champion” (BBZ. p. 50, GON.FB.HV p. 139, GON.II.HV p. 169) ouzh e dreiñ “combattant, guerrier, soldat”. Ur ster nevez a voe roet d'ar ger e 1967 : “*kadourion* ls. officiers généraux” (KIS-021, La-03, p. 85).

[GC – 25 03 01] “Gwriziennet mat eo ivez Br. *kadour* da gevatal da Gl. *général* (ar *c'hadour Vlassov* in *Emsav* 121, 1977, p. 29 ; ar *c'hadour Antonio de Spinola* in *Emsav* 124, p. 32).”

¹ Da skouer : “Evit distreiñ d'hon melldroader, e c'hallfed lavarout gant ar brasañ resister : « Emañ oc'h ergrafañ ur gadouriezh »” (KIS-433, La-10, p. 115).

Un disklot zo enta etre ar sterioù bet roet a-getep da *kadour* ha da *kadouriezh*. Anzavomp ne voe ket eus ar gwellañ an dibab eus *kaderezh*, *kadouriezh*, *kadoniezh* a-dal da Et. *taktik* : amjestr e vez peurliesañ deverañ diwarno en ur virout o ster. Luniet e voe an termenou-se ouzhpenn tregont vloaz 'zo pa oamp deskarded c'hoazh war ar Yezhouriezh. Dav eo a-wechoù — gant na ve ket re alies ! — mont a-dreuzkiz war an irvi kozh : kinnig a rafen degas termenou all war sterva Et. *taktik*, n'eo ket e-lec'h deveradoù *kad-*, met en o c'hichen en ur fiziout war an arveriadeg evit ober an dibaboù a zereo.

Er ster roet evel “*diarneuz*” gant Pt Robert, a zo evit gwir ar ster kentañ ent istorel, ez eo an *tactique* b. "teskad an araezioù kenurzhiat evit degouezhout gant un amkan¹". Gwell e ve : "trevnañ gwezhiadoù hag amveziadoù war-benn diraez un amkan". Alese ar c'healioù : ¹"trevnañ", ²"gwezhiadoù", ³"amveziadoù", ⁴"war-benn diraez un amkan" ; an trede keal zo da zispakañ evel henn : ^{3a}"a-dal d'ur gourzhtaler² (enebour, kevezer, arval, kevredig, h.a. hervez an domani)", ^{3b}"o lakaat e penn kont doareoù douaregorel, h.a. tachenn ar gevrank" ; ar pevare keal a endalc'h un dedro amzerel, eleze ^{4a}"diouzh ur goulev da erounit a-zoug kamm".

Hervez ar c'healioù a zibaber e lunier un dornad termenou :

~ Br. *erdrevnañ* a gemer sol war ar c'healioù ¹ ha ⁴ — ennañ ez adkaver an un goulun sterel hag en *ergrafañ*³ : en doare ma sanker *kraf* ar reiz en traoù *war-benn* diraez o gwerc'helezh, e saver un *drevn* e tachenn ar gevrank *war-benn* diraez an amkan.

~ Br. *amdrevnañ* a lak ezhleg ar c'healioù ¹ ha ³ — ennañ ez adkaver goulun ster *amgevrediñ*⁴ : en ur *amgevrediñ* en he fezh maezienn dialuskel ar gevrank, ez *amdrevn* ar melldroader e c'hoari.

~ Br. *trevnaozañ* a gemer sol war ar c'healioù ¹ ha ² — ennañ ez adkaver goulun ster *skridaozañ*, *sonaozañ*, *luc'haozañ*¹, *kêraozañ* : evel ma roer *aoz* da skrid un destenn, da son, da luc'h un oberenn, d'ur gêr, e roer *aoz* da *drevn* un embregad.

¹ “*Fig.* (1791). Ensemble des moyens coordonnés que l'on emploie pour parvenir à un résultat.”

² Kv. Br. *gourzhtalerezh* "affrontement", termen luniet gant Jil EWAN en e droidigezh “PAOL VI – Kelc'heleenn Populorum Progressio”, *Preder* 119-120, 1969, pp. 56, 85. Br. *gourzhtaler* a roan dezhañ amañ ur c'hemeradur ledan o tereout ouzh ar brezel koulz hag ouzh ar politikerezh, ar gwir, ar c'henwerzh, ar sport, an orged, e berr ouzh kement degouezh ma vez un argerzh durc'haet d'un amkan etre div gevrenn tal ouzh tal.

³ Sl. KIS-433, La-10, p. 114.

⁴ Sl. KIS-433, id., p. 115.

¹ Sl. KIS-361, La-09, pp. 131-132.

Arbennet e vo ouzhin ne glot dik hini eus an tri zermen-se gant Gl. *tactique*. Gwir eo moarvat ha respont a rin ez eus aze un emsav, rak pal ar yezhouriezh eo degas ar yezherion da zezevout en o yezh ha n'eo ket a-dreuz d'ur yezh kein ; a du 'rall, d'ar yezherion — ha d'an droerion — da arnodiñ an termenoù nevez, kuites da vont dre an amprest Br. *taktik* e degouezhioù 'zo (evel ma reomp da skouer gant Br. *kultur* evit kemeradurioù 'zo).

Mar distroer d'an dachenn vilourel, e c'haller klevout durc'hadurioù ster disheñvel etre an tri zermen : un *erdrevner* a ve un taktikour a zo e selloù troet war raok dreist-holl, un *amdrevner* a ve un taktikour oc'h argerzhañ diouzh selloù bloc'hel, un *trevnaozer* a ve un taktikour barrek war an empentiñ kaderezhioù...

E 'z labour war ar bageal e kejez, emezout, gant ar gudenn-se :

[GC – 25 03 01] “Penaos, o korvoiñ ar stirann *-kad-*, kenedc'heriañ Gl. *tacticien* ? (Ur ger hemañ o paotaat e lavar ar regataerion). Kinnig Br. *kader*, o lakaat etre *kader* ha *kadour* an diforc'h ster a zo etre *eneber* hag *enebour* ? pe pellaat diouzh ar galleg ha kinnig div stirann disheñvel : an eil evit a denn d'ar sport, eben evit a denn d'ar politikerezh, d'ar brezelerezh ? Gl. *tactique selon le courant* (NCDG, p. 1083), Br. *kaderezh hervez (diouzh) ar redennoù* ; Gl. *tactique selon le vent* (NCDG, pp. 134, 1067), Br. *kaderezh hervez (diouzh) an avel* ?”

Dit da c'houzout ha ne ve ket deouezusoc'h treiñ : *Erdrevnañ hervez ar redennoù, an avel, pe amdrevnañ...*, *trevnaozañ...*, hag ouzhpennañ : *Evit an trevnaozañ ez eo X ur mailh, koulskoude ez eo Y gwelloc'h erdrevner egetañ.*

Techet omp betek re da vac'hañ hon intenterezh en amgant ster an termenoù gallek. “Digeriñ prenester...” Aze ivez hon eus tro da heuliañ ali Roparz HEMON.